

Kolonialismen lever fortsatt i Paraguay

Brasilianerne er herrer og indianerne proletariat

Det er en underlig opplevelse å reise med Land Rover langt inn i de store skogene i Paraguay. Time etter time på elendige jordveier uten å se skyggen av et hus, enn si et menneske. Og etter at regnet startet, så vi stort sett ingen ting annet enn de dype bilsporene i leira. Denne røde jorden blir glattere enn våt snø når det regner; bilen slingret halsbrekkende fort avsted for ikke å bli sittende fast i de enorme sølhullene.

Vi klarte oss nesten helt fram til bestemmelsesstedet. Men der

gikk veien igjen over en av disse improviserte bruene: noen tømmerstokker lagt over elva. Plutselig smalt og rykket det i bilen, og vi ble sittende i skarp vinkel. Det ene hjulet hadde kommet inn i sprekken mellom to stokker, og bilen var ikke til å rikke.

Der sto vi, midt på natta, i høljende regnvær. Sjøføren trøstet med at bare et lite stykke unna lå hotellet han hadde forespeilt oss. Så det var bare å begynne å gå. Eller rettere sagt vasse til knes oppover bratte bakker i den sleipe leira.

«Her er det», sa sjåføren. Vi så oss noe forvirret omkring. Det eneste vi skimtet i tusmørket, var et bitte lite treskur av rått tilhogde planker. Men om det var hotellet, så heller det enn å overnatte i den dyvåte skogen.

Kolonister

Brasiliansk sambamusikk er slett ikke det verste å våkne til, selv om platen og batteriene i den bittelille grammodifonen lå på det siste.

Regnet hadde gitt seg, men hele landskapet dampet ennå.

Folk varmet seg rundt bålet utenfor huset og drakk morgenkaffen. Vi fikk våre brennhete krus, og kikket for første gang nærmere på vår medlosjerende. Og ble mildest talt forbauset. Vi hadde reist ut for å møte brasilianske kolonsiter – og var omgitt av lyshårede, blåøyde, høye mennesker som snakket tysk og polsk!

De var brasilianere av polsk-tysk avstamning. Alle hadde flyktet fra den ufattelige nøden i Polen før krigen, og søkt lykken som nybrottsmenn i de store skogene i Brasil. Nå hadde de solgt gårdene sine der til storentreprenører, og brukt pengene til å kjøpe atskillig mer jord i Paraguay.

Overalt i grenseområdene i Paraguay har slike tysk-brasilianske kolonier skutt opp. De er lett gjenkjennelige ved at det alltid er plantet prydrær og blomster, selv utenfor den mest midlertidige rønna, og at de ved nærmere ettersyn driver temmelig moderne jordbruk. De kommer nemlig med både egenkapital og kreditter fra brasilianske banker. Brasil er sterkt interessert i denne stillferdige, gradvise koloniseringen av nabolandet, og gir sine folk all mulig hjelp. De Paraguayske småbøndene, som ikke har samme muligheter til lån i sine banker, har ingen ting å stille opp i konkurransen. Mange av dem lar seg da også friste av kontantsummene brasilianerne tilbyr for gårdene deres. De selger, og flytter inn til byene, mens stadig flere brasilianere kommer til. I dag er det over 300 000 av dem i Paraguay – mer enn 10 prosent av befolkningen.

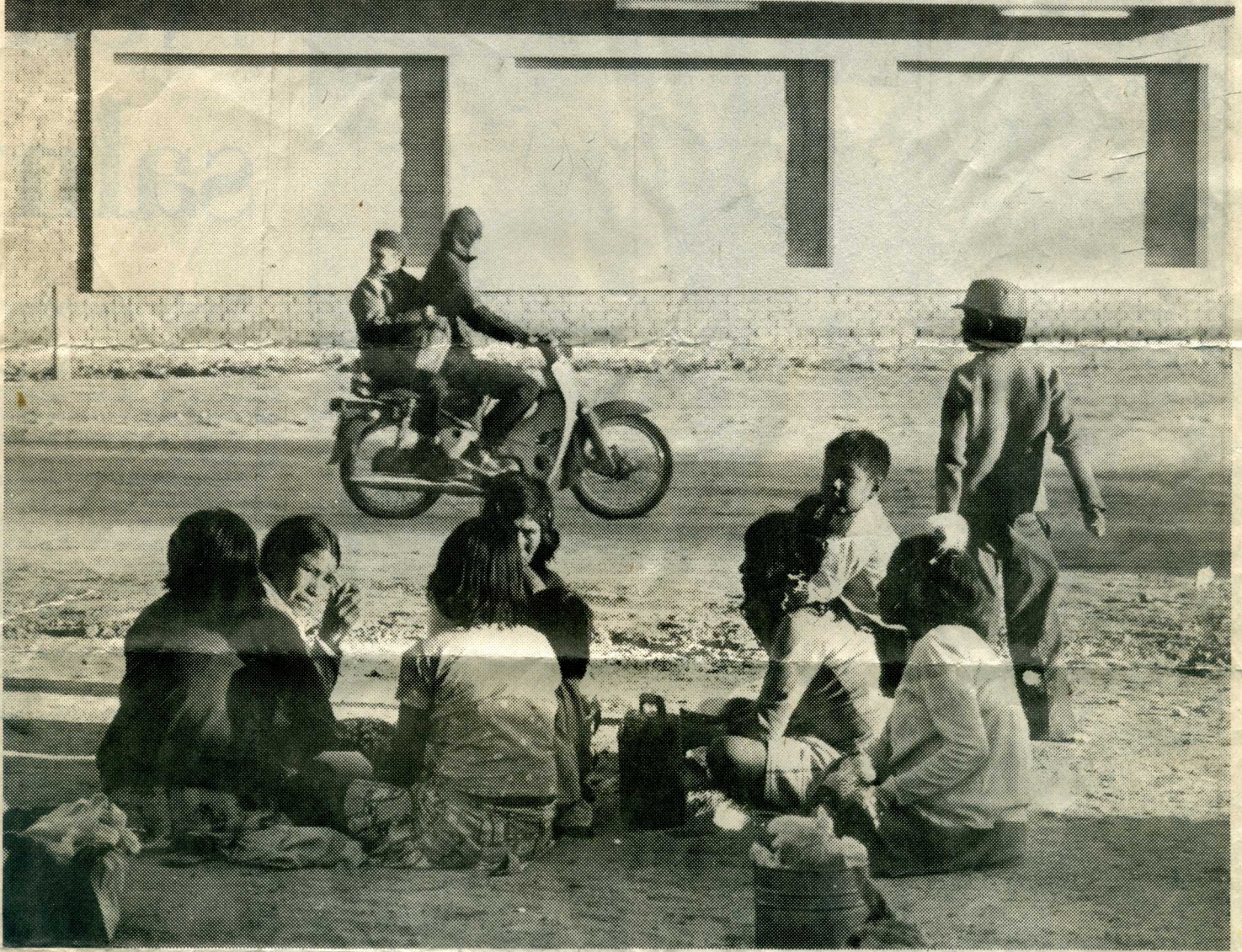
Nordmenn som nybrottsmenn?

Brasilianerne spurte nysgjerrig om også vi hadde kjøpt jord. Ikke riktig det, nei. Skjønt andre nordmenn og dansker har faktisk kjøpt jord like i nærheten, og tenker på å slå seg ned som nybyggere.

Om de vet hva de går til, er en annen sak. Den danske konsulen i Paraguay, Nordahl Rasmussen, mener bestemte nei. Og han burde vite hva han snakker om. Sammen med 11 andre dansker emigrerte Rasmussen i

De paraguayanske småbøndene har ingenting å stille opp med i konkurransen med innflytterne. Mange ender pp med å arbeide for dem, i skogen, eller på daglønn under innhøstingen.

En gruppe indianere i Filadelfia, menonitt-byen i Chaco. De bor like ved – men det er som en annen verden. Særlig velkomne er de heller ikke som annet enn dagarbeidere og hushjelper.

1920-årene for å begynne som jordbrukere; de var forespeilet gull og grønne skoger. Grønne skoger var det nok av; gull så de ingen ting til. Uten skikkelige veier, helt isolert så snart det regner, med mye sykdommer og ingen helsetjeneste eller skikkelige skoler for barna, ga alle unnatt to familier opp og reiste hjem igjen etter bare to år. Rasmussen understreker også at for å kunne etablere seg, må man ha atskillig kapital i reserve de første årene, bare til leie av bulldosere og mannskap for å rydde skogen.

Nå kan det jo innvendes at dette var for 60 år siden, at verden har forandret seg siden den gang. Kanskje verdén, men ikke Paraguay noe særlig. Til tross for bulldosere og kreditter hersker ennå pioner-mentaliteten, og langt på vei er loven ennå den sterkeste rett.

Indianer og hvit

På spørsmål om det fantes indianere i nærheten, svarte tysk-brasilianerne ja visst – innover der, i skogen. Problemer med na-

boskapet var det ikke. Ikke ennå, i hvert fall. Men før eller siden oppstår de, sammenstøtene mellom kolonistene og indianerne som faktisk bor i disse såkalt «ubebodde» områdene.

De har levd her som jegere og sankere, med litt jordbruk på si, i uminnelige tider. Det er en livsform som krever store områder. Med koloniseringen tvinges de bort fra det ene stedet etter det andre – til tross for at de kanskje har hjulpet kolonistene, som gode naboer, i den første, vanskelige tiden. En stund får de fortsette å gå på jakt og beholde åkerlappene sine. Men så får bonden bruk for jorda, og da er det som oftest ut med «oppsitterne».

Kontrastenes land

En uke senere står jeg i krysset mellom Hindenburg og Unruhe. Rundt meg på alle kanter snakkes det tysk. Blonde ungdommer raser omkring på sine motorsykler; de eldre mer atstadig i biler. Man skulle tro dette var en hvilken som helst tysk by en fredelig lørdag ettermiddag.

For 60 år siden rullet et lite vogntog knirkende inn i Chaco, Paraguays nordvestre halvøken. Mennene om bord var alvorlig antrukket, og ute i alvorlig ærend. De var fra Canada, men snakket platt-tysk. Lederen deres var nordmannen Fred. Engen.

De var menonitter, en protestantisk sekt som har ført en omflakkende tilværelse siden Reformasjonen – i Tyskland, Sveits, Russland. Mange steder er de blitt forfulgt, og kastet ut av land etter land fordi de insisterer på sitt eget, rent tyske skolevesen og en streng pasifisme. Og fordi de nærmest var en etnisk gruppe, som sjelden giftet seg med noen andre.

I Paraguays Chaco håpet de å finne et varig fristed. Men særlig fristende kan det ikke ha fortonet seg. Til å begynne med vokser gress og palmer langs elva som leder inn i Chaco. Men jo lenger nord man kommer, dess tørrere blir det. Dette er stedet der de høyeste temperaturene i Latin-Amerika er målt. Landskapet er flatt og sandet. Tørre stepper avløses av tett tornekratt og småtrær. Like fullt er der et yrende dyre- og fugleliv, til og med struts finnes her.

En av de mange tysk-brasilianske kolonistene som i dag kjører opp

finnes her.

Vi har hjulpet dere, – nå er det vår tur

Fred. Engen og hans menn støtte imidlertid på bebodde områder: Lengua-indianernes hytter. Da Engen hadde overbevist dem om sine fredelige hensikter, ble menonittene gjestfritt invitert til å «varme seg ved bålene». Lengua' som ennå husker episoden, forteller at Engen var særs opptatt av om de eide mer slikt land. Da de svarte ja, sa han: «Dette passer glimrende. Hvis det er mer slik jord, kommer flere bra folk og slår seg ned her, og gir dere arbeid og mat».

Indianerne trengte på det tidspunkt verken arbeid eller mat; de klarte seg ganske bra som halvnomadiske jegere. Ikke desto mindre kom det første storinnrykket av menonitter til deres land i 1926, og flere tusen fulgte. Den siste store gruppen var fra Russland, der de hadde hilst nazi-troppene som «befriere», og fulgt med dem tilbake til Tyskland, for så å emigrere videre derfra.

Indianerne sier i dag: «Vi har arbeidet for menonittene i over 30 år. Nå er det på tide de hjelper oss til å oppnå noe. Da de kom hit for 30 år siden, hadde de ingen ting, og vi arbeidet for dem. Vi hjalp dem å få land, hus, kveg og hester, og mange mekaniske hjelpemidler – mens vi selv fremdeles lever i de samme skurene som før».

Som plaster på sin egen, dårlige samvittighet – og fordi de simpelthen er redde for hva som vil skje – har menonittene skaffet indianere «kolonier», eller reservater, der de kan drive med jordbruk. Mesnonitt-misjonærer har lært dem platt-tysk, og forsøkt å omvende dem til sin religion. Men blande seg med dem som annet enn arbeidsgivere, enn si invitere dem inn i sine egne hjem, ville de aldri drømme om. Jordbruksteknikker har de heller ikke lært bort. I stedet lar de skinne igjennom at grunnen til deres suksess er religionen deres, og visse hemmeligheter i livsstil.

Mange indianere har etter

En av de mange tysk-brasilianske kolonistene som i dag kjøper opp jord i Paraguay for en billig penge. Ryddingen av skogseidommene er hardt arbeid, selv om det grøvste i dag gjøres med bulldosere.

hvert omvendt seg, og forsøker å kopiere livsstilen for å få del i menonittenes suksess. Foreløpig uten hell; de er og blir et tredjeklasses proletariat som har mistet sin egen tilpasning og kultur, uten å aksepteres i menonittenes.

Det later til at tiden med direkte indianer-massakre er forbi selv i Paraguay. Men ved å umuliggjøre deres eksistens og fordrive dem fra deres områder, er man like fullt med på et folke- og kulturmord.

Argumentene i offisielle kretser, og også blant kolonister, er at «Jammen det er jo så få av dem». De er riktignok ikke mange, de indianerne som ikke har bukket under for lenge siden. Men man kan undres på hva de samme kolonistene ville sagt om man brukte dette argumentet om f.eks. Norge. Det er jo grannivelig ganske tynt befolket, – og enn om man plutselig fikk en invasjon av – tja, kinesere, som ganske enkelt kom og ikke bare bosatte seg her, men til og med tok landet fra norske bønder med henvisning til at «vi er flere enn dere, derfor har vi mer bruk for det».

Kanskje forskjellen ligger i at vi betrakter oss selv som ordentlige mennesker, mens indianere – det er noe annet. Er det nå egentlig fullverdige mennesker? Holdninger som dette ligger på lur hele tiden. I 1973 viste en undersøkelse i Paraguay at over 77 prosent av befolkningen misliker indianere «fordi de er som dyr». Andre sa: «De ligner oss, men de er skitne og stygge og late».

I Paraguay gjelder den sterkeste rett, både i trafikken og i skogen og i Chaco – under de beskyttende vinger av diktatoren Stroessner. Han hjelper sine, og slår nådeløst ned på alle andre. Siden han hjelper kolonistene slik, må det bety at de er på hans side. Og det gjør dem medansvarlige for hans politikk.

Fredsprisen medførte både glede og frykt

- Takk for gjestfriheten i Stavanger, sier Esquivel

Av JAN EGELAND

Montreal: - Det lange fakkeltoget, messen i katedralen som var full av mennesker: - I dag står den varme velkomsten jeg fikk i Stavanger like etter tildelingen av Nobelprisen som et av de lykkeligste minnene jeg har fra dette siste begivenhetsrike og ofte vanskelige året, sier Adolfo Perez Esquivel til Aftenbladet.

Gjentatte ganger har han vært utsatt for mordtrusler, grove offentlige beskyldninger og til og med attentatforsøk, Esquivel, argentinsk nobelprisvinner 1980.

Etter at han mottok prisen i Oslo 10. desember i fjor har Esquivel opplevd at hans arbeid i den katolske hjelpeorganisasjonen «Paz y Justicia», «Fred og Rettferdighet», har blitt omgitt av enorm interesse på godt og vondt. Nå må han beskytte seg mot Argentinas halv- og heloffisielle høyre-ekstreme terrororganisasjoner gjennom sikkerhetstiltak som er langt strengere enn før. Arbeidet foregår bak grundig låste dører. En bombe som var plassert i et av organisasjonens kontorer, ble funnet før ladningen skulle gå av.

- Men alt i alt har prisen vært en stor velsignelse for alle oss som arbeider for menneskerettighetene i Argentina, så vel som Latin-Amerika for øvrig. Tildelingen kom faktisk på et tidspunkt da frustrasjon og motløshet var i ferd med å bre seg i «Paz y Justicia» og lignende grupper.

Etter år med den frykteligste undertrykkelse følte vi oss isolerte og glemte - alt så liksom så håpløst ut, sier Esquivel.

Skyteskive

I dag er Latin-Amerikas menneskerettighetsbevegelse sterkere enn noensinne før. Bare «Paz y Justicia», som er en av de mindre organisasjonene, har aktive grupper over store deler av kontinentet som arbeider for sivile og politiske så vel som økonomiske og sosiale menneskerettigheter.

- Det er vel nettopp her at håpet - midt i all uretten og undertrykkelsen - ligger: At det aldri tidligere har vært flere med kjennskap til og vilje til å arbeide for de grunnleggende medmenneskelige rettigheter og plikter.

Det argentinske militærregimet deler ikke den begeistringen som Nobelprisen vakte i sosialt orienterte kretser i latinamerikansk kirke- og organisasjonsliv. - De har vel aldri sett på arbeidet vårt med særlig sympati, sier Esquivel med sin milde og forsiktede uttrykksform. - Men etter fredsprisen har vi blitt en framstående skyteskive for generalenes propagandapparat.

«Perez Esquivel fikk fredsprisen for sin aktive støtte til venstre-ekstreme grupper», het det blant annet da den første argentinske nobelprisvinneren mottok prisen i Oslo. Et par år før hadde militærjuntaen vedtatt at den første argentiner som fikk en no-

belpris skulle få en romslig, offentlig ærespensjon resten av livet. Dette vedtaket, som skulle inspirere til vitenskapelig og litterær innsats for å rette på Argentinas temmelig frynsete internasjonale rykte, har ikke fredsprisvinner Esquivel fått nytte godt av. Han har søkt om å få pensjonspengene til arbeidet i «Paz y Justicia», uten å få svar.

- Men i seg selv er ikke propagandaen mot oss bare negativ. Før forsøkte de å ignorere oss, nå må de ta oss og den internasjonale oppmerksomheten vi har fått, alvorlig, mener Esquivel.

Større felt

«Paz y Justicia» har fått et stadig større arbeidsfelt i tiden etter nobelprisen. Esquivel forteller at organisasjonens målsetting er tredelt: Evangeliseringsarbeid i tråd med det som har blitt kalt «frigjøringskirken» i det romersk-katolske Latin-Amerika. Dernest aktivt solidaritetsarbeid for de som er forfulgt for sine meningers skyld, eller lider materiell eller sosial nød; - og på noe lengre sikt: arbeid for å avdekke og endre de bakenforliggende årsaksforhold - det Esquivel kaller for «urettferdigheten satt i system», med få rike på bekostning av de manges fattigdom og avmakt.

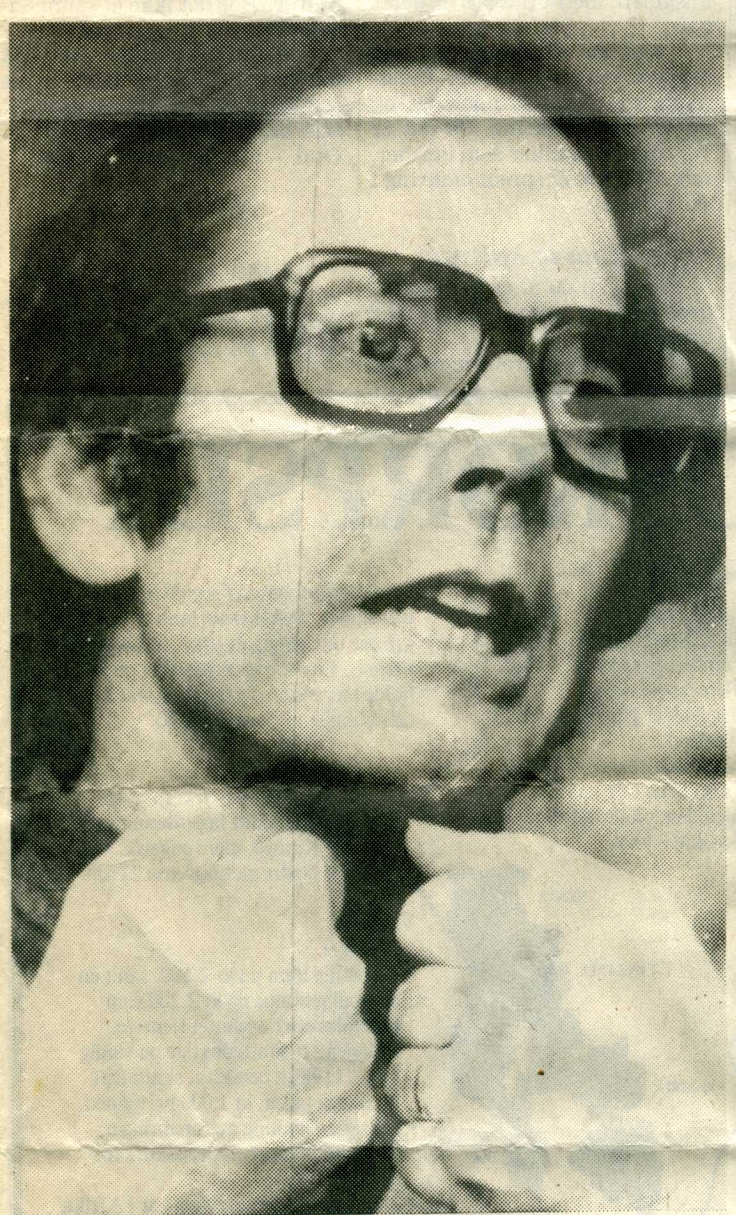
Perez Esquivel og hans medarbeidere arbeider nå aktivt for å sikre freden mellom Chile og Argentina sør på kontinentet og mellom Peru og Ecuador i nord-

vestre del av Sør-Amerika. Begge områdene er truet av full krig på grunn av betente grensekonflikter. Ved siden av å støtte de nasjonale kirkenes og Pavens fredsinitiativer har «Paz y Justicia» tatt flere initiativer for å få partene til forhandlingsbordet. I en stor konferanse for kirkelig fredsarbeid i Ecuador i februar skal problemene med det manglende samarbeidet på tvers av landegrensene tas opp med representanter for alle latinamerikanske land.

Esquivel mener at det også er fredsarbeid å drive humanitært hjelpearbeid: Under merkelappet hjelp til selvhjelp har «Paz y Justicia» satt i gang et hjelpeprogram blant de fattigste av de fattige i Brasils storbylum, las Favelas.

Forfulgte

Den delen av Esquivels arbeid som likevel har vakt størst oppmerksomhet, og som militærregimet liker dårligst, er støtten til de politisk forfulgte. Som invitert gjest til Amnestys internasjonale årsmøte i Montreal erklærte den tidligere Amnesty-adopterte samvittighetsfangen at hans organisasjon, i likhet med Amnesty, kommer til å rette søkelyset på de tusener som har blitt bortført for sine meningers skyld av halv- og heloffisielle «dødsskvadroner» i Argentina. Disse ofrene kalles for «forsvunne» - «desaparecidos» - fordi myndighetene nekter å ta ansva-

- Vårt arbeid er ikke-voldelig. Vi kommer aldri til å svare på myndighetenes aggresjoner med deres egne metoder, sier Adolfo Perez Esquivel.

ret for disse kidnappingene, som oftest ender i hemmelige mord.

- Sammen med «Mødrene på Mai-plassen» vil vi nå forsøke å vekke internasjonal opinion til innsats spesielt for de mange små barna som har blitt bortført sammen med sine foreldre, eller som ble født av gravide, bortførte kvinner for så å «forsvinne», forteller Esquivel.

- Dette aksjonsarbeidet vil, i likhet med alt annet som vi er

ansvarlige for, være helt og fullt ikke-voldelig.

- Vi kommer aldri til å svare på myndighetenes aggresjoner med dens egne metoder, «Paz y Justicia» er en pasifistisk organisasjon, bygd på kristen og humanistisk medmenneskelighet, understreker Adolfo Perez Esquivel.

- Og én sak til - kan jeg få lov til å hilse til alle de jeg traff i Stavanger, Noruega, og takke for gjestfriheten jeg møtte der?